

Európaiasítás

Ritkán fordul elő, hogy újságaink lapjain egy cikkíró monológja egy másik válasza folytán dialógussá váljék; a napi történések túl intenzívek és szenzációsak ahhoz, hogy a figyelem kevésbé aktuális, ám annál állandóbb ügyekre összpontosuljon, s hogy ezeket nyugodtan megvitassák.

Mi, spanyolok, manapság olyan problémák özönében élünk, amiket meg kellene oldanunk, de nem oldunk meg, és nem pusztán a gyakorlatban, de még csak elméletben sem. A meg nem oldott problémák száma napról napra növekszik, s a mindennapi megjelenés után ugyanolyan szűzen tűnnek el a süllyesztőben, mint ahogy jelentkeztek.

Mindazonáltal van egy általános probléma, amit a spanyol írók már jó ideje igyekeznek megoldani: Spanyolország európaiasításáról van szó.

Az európaiasítás kérdésében két radikális álláspont létezik: az egyik (a tradicionalistáké, az ultramontánoké) azt vallja, hogy Spanyolországban nincs szüksége idegen hatásokra, elég, ha követi hagyományait, tősgyökeres szokásait; a másik (az európaiasítóké), akik szerint Spanyolországban el kellene zárándokolnia a közép-európai forrásához, és meg kellene merítkeznie az új tudományban, az új művészetben és az új erkölcsben.

Eközött a két végletes irányzat között van másik kettő átmeneti, kevésbé hajthatatlan, eklektikusabb. Ezek a tendenciák talán annyi színből állnak, mint ahány spanyol elgondolkodott országa jövőjéről.

Azt állítani, hogy Spanyolországban nincs szüksége idegen hatásokra, inkább hit, mint ésszerűség kérdése. Logikus, hogy a meggyőződéses katolikus, aki azt hiszi, hogy az egyetlen igazság a szó-

székről származik, teljesen haszontalannak találja a tudomány azon törekvését, hogy a társadalmi életet új irányba terelje.

Az igazi vallásos számára maga a haladás tana is szélhámosság. A vallás szerint az ember a többől a kevesebb felé tart; a paradicsomból a földre, a boldogságból a munkába; az evolúció szerint pedig az ember a kevesebből a több felé tart. Majom volt, ember lett és lehet, hogy majd tovább fejlődik. Miért ne? A Szentlélek, a racionalista szerint, az agyban lakozik.

A hívőt nem lehet érvekkel meggyőzni. „Hiszed? Az épp elég.” Nem egyformán gondolkozunk. Különböző világokban élünk.

Hagyjuk az európaelleneseket, foglalkozzunk az európaiasítókkal. Ahogy már mondtam, vannak köztük, akik azt állítják, hogy bele kell merülnünk az európai tudományba, erkölcsbe és művészetbe olyannyira, hogy az végül bekebelezzen minket, hogy életünk és gondolataink feloldódjanak az ő életükben és gondolataikban, hogy elnyeljék mindazt, mi megkülönböztet minket, s csak ránk jellemző.

Nem értek egyet ezzel a javaslattal. Hiszem, hogy Spanyolországnak arra kell törekednie, hogy tudományos munkáit beillesse az univerzálisba, hiszem, hogy együtt kell működnie Európa népeivel minden általánosban; de — úgy gondolom — a művészetekben, az irodalomban arra kell törekednie, hogy különbözzön más országoktól, és morális síkon pedig függetlenné kell válnia.

A tudományos vagy filozófiai művek jellegüknél fogva egyetemesekek, nem lehet nemzeti vagy regionális kérdésként kezelni őket; ezzel szemben a művészeti alkotás mindig nemzeti, még akkor is, ha intenzitása, szépsége révén egyetemessé válhat. Mint például a nagyon is spanyol *Quijote* és a nagyon is angol *Hamlet*, vagy újabb időkben Ibsen nagyon is norvég drámái és Tolsztoj nagyon is orosz regényei.

Bátran kijelenthetjük, hogy nincs művészi alkotás, mi nemzetközinek született volna. De ki találna nemzeti vonásokat Newton, D'Alambert, Darwin vagy Virchow munkáiban?

A tudós jelzi hazája kulturális színvonalát; a művész nem; ő régóta nem fokmérője már a kultúrának, de mércéje az emberiségnek. Ezért született meg IV. Károly és VII. Ferdinánd hanyatló Spanyolországában Goya, korának legnagyobb festője. Elképzelhető lett volna a 18., 19. századi Spanyolországban egy Lavoisier,

Stephenson vagy Malthus? Nem, az a környezet nem termelhetett ki tudományos zseniket, de művészeket igen.

Nem kétséges, hogy egy spanyol, olasz, francia, német vagy orosz másképpen viszonyul érzelmi problémákhoz. Keletiek és nyugatiak, északiak és déliek, mind egyetértünk gazdasági, pénzügyi, tudományos és ipari kérdésekben; de mikor a színek, a formák, a hangok szubjektív érzékiségéhez érkezünk, azonnal kiütözköznek különbözőségeink. Ami szép egy balti számára, az csúnya egy mediterránnak, és fordítva, szimpátiáink általában nincsenek összhangban.

Ha a fiziológia nem is tudja abszolút szabatossággal leírni, tudjuk, hogy retinánk, hörgőink, gyomrunk, májunkt, bőrünk különbözik a németétől, az angolétól vagy az oroszétól. És érzéseink sem lehetnek ugyanolyanok.

Ami az erkölcsöt illeti, nem hiszem, hogy bárkit is utánoznunk kellene, nem mintha a spanyol morál annyira jó állapotban lenne, hanem, mert egyik ország gyakorlati erkölcei sem tökéletesek vagy akár magasabbrendűebbek a mieinknél.

Bernard Shaw és Wells Angliában nyilvánosságra hozták azokat a szörnyűségeket, amiket az angolok követek el Dél-Afrikában; az újságok rendszeresen közlik a jenkik feketék elleni gaztetteit. A franciák, a hollandok és a belgák sem tétlenkedtek afrikai és óceáni gyarmataikon. Éppúgy ki tudták fosztani meg irtani a feketéket és a bennszülötteket, akár Amerika konkvisztádorai. Azt jelenti mindez, hogy látva az univerzális kegyetlenséget, nekünk, spanyoloknak semmit sem kell tennünk etikai kultúránk javítása érdekében? Nem; azt jelenti, hogy egy magasabb erkölcsöt szem előtt tartva kell jobbtásunkon fáradoznunk; azt jelenti, hogyha például egyszer etikai megfontolásból beszüntetjük a bikaviadaloikat, nem hajtogathatjuk, hogy bezzeg Angliában még mindig bokszolnak. Az ő dolguk. Előre kell tekintenünk.

Jelenleg nincs egyetlen ország sem, melynek erkölcei oly magasan felette állnának a mieinknek, hogy modellként kellene követnünk. A virágzó országok, mint Anglia, Német- és Franciaország politikája, ha mégoly sikeres is, nem vall semmiféle emelkedett morálra. Pontosan olyan agresszívek a gyengébbel, pontosan olyan ragadozó szelleműek, mint egy-egy indián törzs.

Azon a napon, amikor Spanyolország létének és milyenségének tudatára ébred, az értékek teljes cseréjét kell majd végrehajta-

nia sutba dobva egy sor haszontalan és hatástalan demokratikus és szentimentális fikciót.

Ha elvetem mindenféle külföldi minta követését a művészet és az etika szférájában, mert feltételezem, hogy a művészi ideál az ország zsigereiben, az erkölcsi pedig az abszolút tartományában rejtezik, joggal kérdezhetik, szerintem mi marad a Spanyolország számára hasznos és jó európaiasításból? Mindenekelőtt a tudomány.

Spanyolország szellemi kihívása az, hogy a jelenlegi tudományos műveltségnek spanyol jelleget legyen képes kölcsönözni, hogy legyen róla mondánivalója. Ehhez arra van szükség, hogy feltöltődjön tudománnyal. Ami csak úgy lehetséges, ha oda fordul, ahol az a legteljesebb, és ugyanakkor a legkevésbé van átítatódva az ország lelkületétől.

Madrid

Pío Baroja

Fordította: Kertész Lóránt